

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, 1680

5. An in aliquo casu quis non incidat in excommunicationem, etiamsi proferat exterius hæresim externam? Et an Hæreticus purè mentalis incurrat in excommunicationem? Et an Hæreticus purè externus, qui ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76372](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76372)

à iudice nec hæreticus potest eam per se ostendere, sed per signum exterius, quod per se est obiectum sensus, ex cuius sensatione mens percipit hæresim: à nullo autem signum esse perceptum, est, non ob defectum signi, sed auditium: mentalem verò hæresim non percipi, non est ob defectum absentiam, sed ex defectu ipsius hæresis, quæ non est obiectum sensus, est ergo discrimen apertum.

4. Dices secundò hæresim occultam esse physicè cognoscibilem, non tamen civiliter & more forensis in foro enim, quæ testibus caret, perinde sunt, ac si non essent externa. Quid enim interest eorum exterioritas, nisi possint in iudicio aut probari, aut saltem iudicari? Respondeo, eo argumento probari non posse in foro pœnam nullam infligi ob testium defectum: omnis enim iudex pœnam infligit in iudicio per sententiam, quæ ferri debet secundum allegata & probata. At verò excommunicatio lata à iure vel homine ob delictum futurum, non servat omnes leges fori, nec est more iudiciario: sed præcævet ius, ne peccata patrentur. At propterea minus agitur cum hæretico occulto, quàm cum manifesto. Medicina autem illa æquè curat utrumque. Non est igitur sententia affirmativa, ut voluit Croufers probabilis: immò falsa, & nullo modo in praxi secuta.

5. Dicendum est igitur, quòd Ecclesia per leges imponit censuras, & alias pœnas ipso facto pro omni peccato hæresis sub sua iurisdictione comprehenso: siquidem loquitur in talibus legibus generaliter & sine ulla limitatione, atqui omne peccatum hæresis externum etiam per accidens occultum est sub iurisdictione Ecclesiæ: ergo omne etiam per accidens occultum puniatur ab Ecclesia. Quod autem Ecclesia possit punire hæresim externam quantumcumque occultissimam probatur: quia hæresis, eo ipso quòd externa, & sensibilis est, cadit sub iurisdictionem Ecclesiæ, neque enim iurisdicção, siue potestas puniendi pendet à cognitione, quamvis aliquando pendeat effectus, siue actus puniendi: ergo benè poterit Ecclesia punire talem hæresim externam per sententiam generalem, & per legem, quia hic modus puniendi non requirit cognitionem publicam actualement in iudice, vel legislatores, sed satis est, quòd sit notum ipsi hæretico, quòd pœna inflicta hoc modo infligitur quasi sub conditione, si hoc feceris, ac proinde nullum periculum est, quòd possit iniuste infligi, si aliunde iusta sit ex defectu cognitionis: quod periculum unica ratio est, cur cognitio ad sententiam particularem requiratur, cum hoc non inferat pœnam quasi sub conditione, sed absolute, ut mos est: Ergo, &c.

RESOL. V.

An in aliquo casu quis non incidat in excommunicationem, etiam si proferat exterius hæresim externam? Et an hæreticus, purè mentalis incurrat in excommunicationem?

Et an hæreticus purè externus, qui mente non negat fidem, non incurrat in censuram, ita ut possit à quolibet Confessario absolvi in foro conscientie? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 140.

§. 1. **A**D hanc quæstionem ita respondet Iacobus Granado in 2. 2. D. Thoma contr. 1. tract. 15, diff. 13. num. 14. Dubitari solet, an contingere possit, ut quis exterius proferat hæresim internam, quin subiacet censuris Ecclesiæ, præsertim excommunicationi? Respondetur affirmanter. Et quidem primus casus est, quando illam manifestaret solum ad petendum consilium, vel ad illam aperiendam Confessario. Ita Aragon §. sed dubium est. Similiter, qui illam scribe-

ret inter sua peccata, ut manifestaret Confessario: etenim totum hoc non est formaliter se manifestare hæreticum, sed quærere medicinam criminis omnino indeliberatè; & absque ulla advertentia exterius dicere hæresim; hic enim actus non est humanus, ac lim. 1. proinde nulla illius ratio habenda est ad incurrendam ullam pœnam. Imò Henriquez statim referendus ait, & non reservari, aut subijci excommunicationis pœnam, nisi quod secundum quantitatem operis externi, ex quo constet esse mortale, dicique esse multorum rectorum. Addunt etiam alij, & benè, non incurritur pœnas hæreticorum illum, qui exterius manifestaret hæresim cum deliberatione, quæ tantum sufficeret ad inchoandum peccatum veniale. Tertius, si quis iocose tantum, & non assertivè eam proferret, & alioqui esset homo, de quo hæresis præsumi non posset. Ita Victoria, quem refert, & videtur sequi Simancas de Censuris in institutionibus tit. 42. num. 10. Quartus, licet alij contra sentiant, videtur valde probabile, non incurri pœnas ab hæretico mentali, qui efficeret aliquid signum exterius, ex quo nullus alius, si esset præsens, non posset probabiliter colligere, illum esse hæreticum, quamvis, qui illud profert, haberet animum exterius illam proferendi. Ita Henricus lib. 6. sum. c. 14. n. 6. litt. J. Colligitur planè ex Castro 2. de iusta hæreticorum punitione, cap. 18. ubi ait, solos illos hæreticos excommunicationi subiacere, qui hæresim mente conceptam manifestant, ut si qui esset tunc præsens, posset cognoscere, illum lapsum esse in talem hæresim; & Banez supra ait, non incurri excommunicationem ab eo, qui exterius signum efficeret, quod secundum se, aut ex circumstantiis non esset sufficiens ad explicandum errorem. Probatur, quia propterea Ecclesia non punit hæresim penè mentalem, quia non potest ab illo cognosci, præter quam ab habente illam; sed idem est, quando signum ne probabiliter quidem potest alteri manifestare hæresim: ergo perinde reputandus est, ac si foret hæreticus mentalis. Vnde si quis hæreticus exterius moveret caput, quando nullus posset illo modo colligere, id fieri ad proficiendam hæresim, non incurreret pœnas; secus verò, si ille disisset, se uti illo signo ad hæresim suam proficiendam, quia jam latius se declaravit. Denique alij dicunt, non incurri excommunicationem ab hæretico mentali, qui solum recitativè profert hæresim suam, dicendo; Ego habui in mente mea istum actum hæresis. Quod quidem probabile valde videtur, si nullatenus inde colligi posset, adhuc eum in errore permanere, & juxta hoc intelligi, quod tenet Azor lib. 8. cap. 10. quæst. 6. & hæc omnia docet Granado ubi supra.

2. Notandum est tamen hic obiter primò contra Synchronum Panormitanum, Ioannem Andream, Ananiam, Felicitum, & ceteros Canonistas in cap. n. de hæresi. Rel. 1. litt. Adrianum in 4. quæst. 2. de confessione. §. Alij probant, Albertum Pighium lib. 6. de Ecclesiæ Hierar. cap. 16. Al. a pœna excommunicationis abstinere. asser. quæst. 33. Rojas de hæresi. Synchronum part. 1. num. 246. Menochium de arbitrariis cas. 360. num. 6. Azevedum in recopil. lib. 8. tit. 3. leg. 1. num. 152. Spino in speculo testam. gl. 7. principali num. 3. cum seq. & alios, hæreticum purè mentalem non incurtere in excommunicationem, quia Ecclesia non habet iurisdictionem in actus, qui nullo modo possunt esse exterius cogniti, regimen enim illius est visibile; ergo debet versari circa objecta visibilia. Ita DD. communiter.

3. Nota secundò contra Cajetanum in 2. 2. quæst. 94. quia si hæreticum purè externum, qui mente non negat fidem, non incurtere in censuram; optime, ut observat cum communi Mercerus de Sacram. in 3. part. D. Thoma q. 66. art. 9. num. 4. Quare poterit à quolibet Confessario

RESOL. VI.

An Hæreticus ignorans excommunicationem in illam incidat? Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. Ref. 18.

Videtur negativè respondendum ex Sanchez in summa, tom. 1. lib. 2. capite 8. n. 5. ubi indicat hæreticum ignorantem censuram, in illam non incur-
rere; quod de omni excommunicatione ob quodvis delictum dixerat tom. 3. de matrim. lib. 9. disp. 3. 2. num. 13. & hæc contra Suarez in 3. part. tom. 5. disp. 4. sect. 19. n. 10. Ego ipse alibi cum Sanchez loco citato n. 31. putavi satis probabile esse, etiam si delinques ignoraret censuram ignorantia culpata, & vincibili, non autem crassa, neque supina.

2. Sed hæc doctrina non procedit in Regnis, ubi tantquam eorum fulcrum, & fundamentum sacrosanctum Nostri Inquisitionis Hispanicæ Tribunal institutum est: & ideo Hurtadus de Mendoza in 2. 2. disp. 89. sect. 2. §. 9. sic asserit. Observavi in Hispania mortaliter esse impossibilem ignorantiam legis Ecclesiasticæ excommunicatis hæreticos, quia Quæstorius Pharus totum Regnum illustrat, nec angulus non torretur ejus igne. Tota item Provincia est plena Quæstoriorum ministris, quorum edicta de concione frequenter in personant. Quapropter nullus potest ad absolutionem igitur ignorantiam præterere, nisi crassissimam. Inconsideratio actualis facilius contingeret, si hæreticus sit solus, potest enim raptus in contemptationem erroris, legum Ecclesiasticarum oblitus censere falli universam Ecclesiam, idque voce proferre; sæpe enim ardor studij mentem advocat ab aliarum rerum consideratione, nec sinit præverti ratione actus externos. Hæc in re arbitror apud nostros id esse moraliter impossibile, est enim tanta mutatio de Catholico in hæreticum, ut non crediderim eam fieri, quin rectè expendantur quæstoriarum leges. Si verò testis adsit, magis impossibile est moraliter ea hæresis externa cum inconsideratione, tantus enim est metus, ne ad Quæstiores deferatur ejus nomen, ut sit attentissimus actionibus externis; prudentiores enim nos reddit metus injectus, quam obliuissimos studium. Idem dixerim de Provinciis, in quibus more Hispanensi Quæstiores vigent, nisi forte apud barbaros Indos, & parum cultos nonnullos ejusmodi invenies distantes à ministris Quæstoriis, quod item est impossibile, propter diligentiam Magistrorum. Quapropter existimo apud nos non posse probabiliter aliquem excusari à censura, nec reservatione. Hæc omnia Hurtadus, cui ego libenter adhæreo.

RESOL. VII.

An sit hæreticus externus, qui simulat se dormire, & profert aliquam hæresim, quam verè tenet, si audientes sibi persuadeant, verè eum dormire? Ex p. 5. tract. 13. & Misc. 1. Ref. 17.

Casus est curiosus. Vnde in tui gratiam visum est mihi, amice Lector, ea, quæ circa ipsum Philosophatur Hurtadus de Mendoza, hic apponere, is enim qui semper de thesauro suo nova profert, sic ait in 2. 2. disp. 83. sect. 3. §. 29. Demus hominem non dormire, sed simulare somnum, ita ut omnes sibi persuadeant eum dormire, & cum hac simulatione loquatur hæresim, quam tunc verè conceptam habet; pono

fictionem illam somni esse occultam per se, & purè mentalem, non explicatam signo ullo eam indicante probabiliter. Rogas utrum hic sit hæreticus externus? Quæstionem hanc numquam ausus, videtur autem dirimi posse ex principiis adductis in partem negatam; quia tunc nullus absque peccato temeritatis potest loquentis mentem hæreticam interpretari, persuasi enim illum dormire, non habent fundamentum ad eum damnandum hæresis, quod confirmo primò. Si quis simulat amentiam tam aptè, ut eam omnibus persuadeat, si verè sit hæreticus, & hæresim loquatur, à nullo censeretur hæreticus, ut à nullo censeretur injuriosus, aut blasphemus, aut latro, tamen multa efficiat, quæ in homine sano essent evidenti argumento illorum vitiolorum. Secundò confirmatur. Si comædus sit hæreticus purè mentalis, agens autem fabulam suscipiat personam, hæretici, hæresisque proferat, illas quidem sentiens animo hæretico, hic non est hæreticus externus in hoc sensu, quamvis committat peccatum externum contra fidei confessionem; licet enim ab ipsis Quæstoribus & Papa audiatur, nullam patit hæresis suspicionem, quia ex circumstantiis comædiæ, debent illa verba adscribi, non hæresi, sed tragico muneris, est ergo illa hæresis purè mentalis, quod attinet ad ejus conjecturam faciendam ex eo signo, ex quo non potest fieri magis, quam si non esset, quo differt ab hæretico externo, qui est occultus per accidens, qui si non cognoscitur ab aliis, est ex defectu audientium, non ex defectu sui. At comædus si non cognoscitur esse hæreticus, non ex defectu audientium, auditur enim ab ipso Papa, sed ex defectu sui, quia loquitur in circumstantiis, in quibus non manifestatur hæresis ejus, sed illius, cujus suscepit personam. Ratio est, quia ut signa imperfecta solent ex circumstantiis perfectè significare hæresim, & animum occultum, sic perfectæ signa possunt ob circumstantias illam occultare. A posteriori autem est argumentum quod nullus, quamvis ardenti studio fidei flagret, hæresim suspiciatur in loquente, quem dormire credit, sed verba accipit cum risu, ut in amente, atque comædo in theatro. Est ergo opus ut ex signo possimus prudenter credere rem significatam: si autem non per accidens, sed per se non possumus mentem loquentis hæreticam interpretari, hæresis est per se occulta & interna. Si verò humanitus posset quis prudenter credere illos homines nec dormire, nec esse in amentia, sed eam simulari, tunc absque controversia essent hæretici externi, quia tunc hæresis esset occulta per accidens, & non per se; in foro autem conscientie illæ actiones sunt peccata externa, & explicanda in confessione. Ita Hurtad. qui tamen, his non obstantibus, non audet absolute asserere hos non esse hæreticos externos, quia hæretici sunt, qui expriment verba suam hæresim, quam occultant per accidens, & non per se. Vnde Villalobos in summa tom. 21. tract. 1. diff. 11. num. 4. sic ait: [Basta que la heregia se manifeste exteriormente por palabra, obya, y señal, aunque sea occulta, porque en tal caso la heregia verdaderamente es exterior, aunque accidentalmente es oculta.] Et ut verum fatear hos esse hæreticos, videtur apparere, quia eorum locutio licet in somno simulato conjungitur hæresi, & manifestatur, quod non accidit in vero dormiente.

RESOL. VIII.

An in hæresi detur parvitas materia? Ex p. 5. tract. 5. Ref. 28.

Affirmativam sententiam videtur docere Sayrus in Clavi Regia, lib. 12. cap. 2. num. 19. ubi G g 4 sic

Sup hoc sup. in ref. §. 1. ante med. cursum in